

Fråga om en flicka som vistas på hemlig ort på grund av misshandel, hot och kränkande behandling i hemmet, genom att riskera att röja sin vistelseort uppvisar ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Lagrum:

3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

N., född 1997, bereddes hösten 2012 vård enligt 1 § andra stycket och 2 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, på grund av att hon utsatts för misshandel, hot och annan kränkande behandling i hemmet. *Socialnämnden i Staffanstorps kommun* fattade beslut om umgängesbegränsning och att hennes vistelseort inte skulle röjas.

Socialnämndens ordförande beslutade i april 2014 att omedelbart omhänderta N. enligt 6 § LVU. Beslutet fastställdes av Förvaltningsrätten i Malmö. Socialnämnden ansökte därefter om att N. skulle beredas vård även med stöd av 3 § LVU.

Av ansökan framgick bl.a. följande. N. placerades i augusti 2013 på ett HVB-hem där man arbetade speciellt med skydd för flickor som utsatts för hedersrelaterat våld. Hon saknade, trots långvarig kontakt med en skyddskonsulent, förmåga att ta ansvar för sitt eget skyddsbehov. Hon hade återkommande utsatt sig för händelser som inneburit en risk för att hennes vistelseort skulle röjas, bl.a. genom att låta sig filmas. Av filmen, som lagts ut på Facebook, framgick i vilken ort hon befann sig. Hon hade vidare haft telefonkontakt med sin familj. N. upplevdes som mycket ambivalent kring sitt eget skyddsbehov och det fanns därför en stor oro för att hon skulle fortsätta att utsätta sig för fara. Vidare hade N. haft ett eskalerande aggressivt beteende både mot personal och jämnåriga. Hon hade polisanmälts för misshandel av en annan ungdom på HVB-hemmet och för olovlig körning.

Vårdnadshavaren K.A. bestred bifall till ansökan om vård enligt 3 § LVU och anförde bl.a. följande. Familjen vill att N. ska komma hem. N. har haft telefonkontakt med henne och med sin bror. N:s far befinner sig i utlandet. Det som var besvärligt i familjen tidigare är inte aktuellt idag. Facebook är ett sätt för N. att kunna ha kontakt med sin familj. Brottsmisstankarna gällande misshandel och bilstöld är inte allvarliga. Det är inte konstigt att N. gjort sådana här saker eftersom hon flyttats runt mycket av socialtjänsten. Det hon behöver är lugn och ro. Socialtjänsten har varit till stort stöd och hjälp för familjen och de har förtroende och bra kontakt. Detta framgår inte av utredningen. Familjen är beredd att samarbeta med socialtjänsten för att få det bra för N. Det föreligger ingen risk för hedersrelaterat våld. Det är inte acceptabelt med inlåsning. Socialnämndens upplevda behov av skydd för N. kan inte leda

till att hon ska anses ha ett socialt nedbrytande beteende. De andra handlingar som hon utfört utgör i sig inte grund för LVU enligt 3 §.

N. bestred bifall till socialnämndens ansökan och hennes offentliga biträde anförde bl.a. följande. N. utsätter sig inte för fara och det föreligger ingen risk att hon avslöjar sin identitet. Hon har haft flera år på sig att göra detta men det har inte hänt. Hon har inledningsvis sökt hjälp själv och ringer till socialtjänsten om hon upplever fara. Hon är ambivalent i förhållande till familjen, hon är medveten om att hon kan utsättas för fara men känner även saknad. Hon är mogen och resonerande för sin ålder. Att riskera att röja sin vistelseort är inte ett sådant riskbeteende som avses i 3 § LVU. Socialtjänsten bestraffar N. för någon annans beteende. De brottsmisstankar som riktats mot henne är inte sådana att de hade motiverat vård enligt LVU för en annan ungdom. Hon vill bo på ett öppet HVB-hem istället för på en låst institution. Hon vårdas redan med stöd av 2 § LVU.

Förvaltningsrätten höll muntlig förhandling inom stängda dörrar.

Förvaltningsrätten i Malmö (2014-05-09, ordförande Emanuelsson)
yttrade: *Lagrum m.m.* – I 1 § LVU anges bl.a. följande. Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom ska göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet. Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv. Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke. – Enligt 3 § LVU ska beslut om vård fattas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. – N. har vid den muntliga förhandlingen anförts bl.a. följande. Det står en massa saker i utredningen som inte är sanna. Hon hade inte gjort något av det som beskrivs om hon hade varit rädd. Hade hon varit rädd hade hon ringt socialtjänsten direkt. Hon har haft sitt Facebook-konto i ett år nu och har klarat av det. Hon har tidigare befunnit sig på platser där hon har släktingar utan att något har hänt. Hon saknar sin familj och det skulle vara kul att träffa dem igen. Hon trivdes bra på sitt tidigare boende, hon kände sig instängd där också men det var bättre att bo där än på det låsta boende där hon befinner sig nu. Hon vill inte gömma sig. Hon vill ha hjälp med sin aggressivitet och hon vill gå i skolan. Hon har inte fått möjlighet att komma till tals och berätta vad hon vill. Vad hon säger spelar ingen roll för socialtjänsten. Hon vill kunna påverka vad som händer med hennes liv. Hon vet vad som kan hända hemma och det är därför hon stannat i sina boenden. Hon vill fortsätta bo i HVB-hem och försöka att ha regelbunden kontakt med sin familj. Hon vet att hon på

grund av sina aggressioner gör saker som hon inte borde. – Socialnämnden har vid den muntliga förhandlingen uppgett att N. på sikt ska flyttas från den låsta SIS-institution där hon nu vistas, till ett HVB-hem. – *Förvaltningsrättens bedömning* – N. vårdas sedan december 2012 med stöd av 1 och 2 §§ LVU och socialnämnden har nu ansökt om vård med stöd av 3 § LVU på grund av N:s eget beteende, framförallt med anledning av att N. riskerar att röja sin vistelseort och sin identitet genom sina handlingar. – Förvaltningsrätten konstaterar inledningsvis att beslutet om ett omedelbart omhändertagande varit motiverat mot bakgrund av de omständigheter som förelegat. – I målet är utrett, att N:s livssituation skiljer sig från de flesta andra ungdomars eftersom hon riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld om hennes vistelseort röjs. N. är 17 år gammal och det är därför rimligt att förutsätta, att hon tar ett eget ansvar för sin säkerhet även under tid då hon vårdas med stöd av LVU. Genom att bl.a. använda sig av Facebook och bli föremål för polisutredningar på grund av misstänkt brottslighet har N. brustit i det egna ansvaret och genom att avvika från de boenden där hon placerats och som varit avsedda att erbjuda henne skydd, har hon försvårat för socialnämnden att skydda henne. – Frågan i målet är således, om N:s handlingar som lett fram till det omedelbara omhändertagandet är att betrakta som ett social nedbrytande beteende i lagens mening och att hon därför ska beredas vård med stöd av 1 och 3 §§ LVU. N. har vid den muntliga förhandlingen beskrivit sin situation på ett adekvat sätt och har gett uttryck för både insikt och mognad när hon redogjort för sina önskemål. Hon vet vad som kan hända om hon flyttar hem, hon vill bo på ett HVB-hem, hon vill gå i skolan och få hjälp att hantera sina aggressioner och sin impulsivitet och hon vill – på sikt – ha regelbunden kontakt med sin familj under förutsättning att detta är möjligt utan att äventyra hennes säkerhet. Förvaltningsrätten anser inte att den brottslighet som N. är misstänkt för och den Facebookstatus där hon förekommit och som sedan på N:s uppmaning raderats, sammantaget är att betrakta som ett social nedbrytande beteende i lagens mening. Socialnämndens ansökan om vård med stöd av 1 och 3 §§ LVU ska således avslås. – Förvaltningsrätten avslår socialnämndens ansökan.
(sekretessförordnande)

Socialnämnden överklagade förvaltningsrättens dom hos kammarrätten i Göteborg och yrkade att N. skulle beredas vård enligt 3 § LVU och att domen skulle gälla omedelbart. Nämnden anförde bl.a. följande. N. har trots sin ålder inte förmågan att ta ansvar för sitt skyddsbehov. Hon beskrivs av behandlingspersonal som skyddslös inombords vilket innebär att hon i olika situationer inte kan stå emot känslomässigt, som i sin tur leder till att hon gör val som kan vara direkt farliga. Under vårdtiden har hon återkommande utsatt sig för händelser som inneburit risker för att hennes vistelseort röjs. När hon avvek i samband med det omedelbara omhändertagandet ringde hon sin familj från sin egen mobiltelefon och använde sitt fiktiva namn. Nyligen har en man ringt till boendet. Han använde N:s fiktiva namn och sa att han var hennes far. – N. tycks inte inse de risker hon utsätter sig för. Hon har visat tecken på ambivalens och vilja att ha kontakt med familjen. När hon varit upprörd har hon sagt

att hon hittat på och överdrivit om de förhållanden som låg till grund för vård enligt 2 § LVU. N. har ett långvarigt behov av skydd. Grunden för att N. uppvisar ett socialt nedbrytande beteende är en rad olika beteenden som sammantaget demonstrerar en oförmåga att inte utsätta sig för riskfyllda situationer och att ha ett adekvat förhållningssätt till sin omgivning. Hon uppvisar ett avvikande beteende som innebär en påtaglig risk för att hennes hälsa och utveckling skadas.

Kammarrätten beslutade att omedelbart omhänderta N. enligt 3 och 6 §§ LVU.

Vårdnadshavaren K.A. ansåg att överklagandet skulle avslås.

N. ansåg att överklagandet skulle avslås och anförde bl.a. följande. Hon har insikt i sin situation och inser att hon inte kan flytta hem eftersom hon behöver hjälp med sitt beteende. Det hon behöver hjälp med är att kontrollera sin aggressivitet och få ut all ilska. Det finns ingen hotbild och hon riskerar inget om hon kommer hem. Hon vill träffa sin familj. Hennes fiktiva identitet är inte viktig, men hon har vant sig. Vid det omedelbara omhändertagandet ringde hon sin bror och bad honom hämta henne. Det finns ett visst vårdbehov, men det kan tillgodoses med vård enligt 2 § LVU. Det är viktigt för henne att få gå i en riktig skola, vilket hon inte gör nu. Hon vill bo i ett öppet HVB-hem. Även om hon skulle riskera att röja sin vistelseort, är det inte en sådan risk som avses i 3 § LVU.

Kammarrätten höll muntlig förhandling inom stängda dörrar.

Kammarrätten i Göteborg (2014-06-16, Pettersson, Ståhl, referent, Warnolf) yttrade: N. bereds vård enligt 2 § LVU sedan hösten 2012. Frågan i målet är om hon även ska beredas vård också enligt 3 § samma lag på grund av sitt eget beteende. – Förvaltningsrätten fann i domen 10 december 2012 att förhållandena i N:s hem var sådana att det fanns en påtaglig risk för skada på hennes hälsa och utveckling. Rätten fann inte anledning att ifrågasätta N:s uppgifter om att hon utsatts för misshandel, hot och annan kränkande behandling i hemmet. Hon hade under hela utredningstiden uttryckt en stor rädsla att återvända hem, hon delade socialnämndens bedömning av riskerna i hemmet samt ansåg att hon behövde fysiskt skydd i form av skyddade personuppgifter och adress. I nämndens utredning angavs att N. beskrivit att familjen lever i eller påverkas av ett hederstänkande och nämnden såg en påtaglig risk inte bara för hot och våld utan också för att hon kunde komma att sändas till sitt hemland för att ingå tvångsäktenskap. – Sedan vården enligt 2 § LVU inleddes har N. periodvis varit ambivalent i fråga om sitt behov av skydd från familjen. Hennes inställning till behovet av vård enligt 3 § LVU har inledningsvis varit att det inte finns någon risk att hon avslöjar sin vistelseort. Vid kammarrättens muntliga förhandling har hon uttryckt att det inte finns någon hotbild, att hennes fiktiva identitet inte är viktig och att skälet till att hon inte kan flytta hem är hennes eget beteende. Hon ger således nu en helt annan bild av förhållandena i hemmet än den hon lämnade inför beslutet om vård enligt 2 § LVU. – Kammarrätten

konstaterar att N. varit omhändertagen enligt LVU under en längre tid utan att avslöja för familjen var hon befinner sig. Det talar för att den beskrivning av hemförhållandena som hon tidigare lämnat är korrekt. Hon har inte heller gett uttryck för att LVU-vården enligt 2 § LVU ska upphöra och att hon ska flytta hem till familjen. I stället anför hon att en hemflytt inte är möjlig med hänsyn till hennes eget beteende. Någon rimlig förklaring till varför hon tidigare skulle ha lämnat felaktiga uppgifter har hon inte heller gett. Kammarrätten finner inte skäl att, med hänvisning till de uppgifter som N. lämnat vid förhandlingen, nu göra en annan bedömning än den som förvaltningsrätten gjorde i december 2012. Utgångspunkten för kammarrättens bedömning av N:s eget beteende och de risker som detta för med sig är således att N. i hemmet utsatts för misshandel, hot och annan kränkande behandling, att det finns risk att hon på nytt utsätts för sådan behandling samt att situationen är så allvarlig att hennes vistelseort inte kan röjas för familjen. – Nästa fråga som kammarrätten ska ta ställning till är om N. har ett socialt nedbrytande beteende som medför en påtaglig risk för skada. Att återvända till en hemmiljö där övergrepp förekommer eller att röja sin vistelseort och därmed utsätta sig för fara är enligt kammarrättens bedömning ett beteende som avviker från samhällets grundläggande normer och som kan utgöra ett socialt nedbrytande beteende (jfr prop. 1989/90:28 s. 109). – Det framgår tydligt av utredningen att N. inte mår bra. Hon har bekymmer med bl.a. aggressioner vilket har lett till konflikter och omplaceringar. Hennes behov av stabila relationer med vuxna och jämnåriga samt kontinuerlig skolgång har därmed inte kunnat tillgodoses. Dessutom saknar hon naturligtvis sin familj. Under vårdtiden har N. utsatt sig för risken att familjen ska hitta henne genom att vistas i städer där släkt och vänner finns samt genom att medverka i en film på Facebook. N. har endast i begränsad omfattning samarbetat med den skyddskonsulent som fått i uppdrag att stödja N. i sin förmåga att skydda sig själv och att revidera bedömningen avseende hennes skyddsbehov. Vid det omedelbara omhändertagandet har hon enligt vad hon uppgett vid kammarrättens muntliga förhandling pratat med sin bror och bett honom hämta hem henne. Dessa händelser, N:s ändrade inställning till behovet av skydd samt hennes vilja att träffa familjen innebär enligt kammarrättens bedömning att det finns en överhängande risk att hon i samband med konflikter åter tar kontakt med familjen och avslöjar var hon finns. Med hänsyn till förhållandena i hemmet och de risker som är förknippade med att hennes vistelseort avslöjas finner kammarrätten att hon har ett socialt nedbrytande beteende som innebär en påtaglig risk för skada på hennes hälsa och utveckling. Det finns därför grund för vård enligt 3 § LVU. Riskerna är sådana att domen i denna del ska gälla omedelbart. – Med ändring av förvaltningsrättens dom bifaller kammarrätten ansökan och beslutar att N. ska beredas vård med stöd av 1 § andra stycket och 3 § LVU. Domen gäller i denna del omedelbart.
(sekretessförordnande)

N. överklagade kammarrättens dom och anförde bl.a. följande. Hennes beteende kan inte anses vara ett socialt nedbrytande beteende som medför påtaglig risk för att hennes hälsa eller utveckling skadas. Vid

bedömningen av hennes beteende bör det beaktas att hon inte träffat sin familj på länge och att hon naturligtvis saknar den. Hon har trots detta inte tagit kontakt med familjen och avslöjat var hon befinner sig. Visserligen har hon avvikit vid något tillfälle, men inte heller då har hon avslöjat sin vistelseort. Hon inser att hon inte kan flytta hem till familjen men hennes behov kan tillgodoses i den tidigare boendeformen. Det framstår som orimligt att det beteende som finns hos hennes familj – som redan lett till vård enligt 2 § LVU – också ska medföra att hennes eget beteende anses som socialt nedbrytande.

Socialnämnden bestred ändring av kammarrättens dom, vidhöll vad som tidigare anförts och anförde därutöver bl.a. följande. Kammarrätten i Stockholm och Kammarrätten i Sundsvall har bifallit ansökningar om vård enligt 1 och 3 §§ LVU när det funnits risk för att den unge återvänder till en hemmiljö där denne riskerat att utsättas för våld och hot. Detta har bedömts utgöra ett socialt nedbrytande beteende. Grunden för det socialt nedbrytande beteendet i dessa fall, liksom i det nu aktuella fallet, är oförmågan och oviljan att skydda sig själv från ett mycket allvarligt hot som utgår från hemmet. Att utsätta sig själv för denna typ av fara utgör ett beteende som avviker från samhällets grundläggande normer och faller således inom ramarna för vad som ska betraktas som ett socialt nedbrytande beteende.

Vårdnadshavarna yttrade sig inte i målet.

Högsta förvaltningsdomstolen (2015-03-06, Jermsten, Almgren, Saldén Enérus, Nymansson, Bull) yttrade:

Skälen för avgörandet

Vad målet gäller

Frågan i målet är om N., som vårdats med stöd av 2 § LVU på grund av att hon utsatts för misshandel, hot och annan kränkande behandling i hemmet och som nu vistas på hemlig ort, kan anses ha ett socialt nedbrytande beteende i den mening som avses i 3 § genom att hon riskerar att röja vistelseorten.

Rättslig reglering m.m.

Enligt 3 § första stycket LVU ska vård beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Av 1 § andra stycket samma lag framgår att den som är under 18 år ska beredas vård om en situation som anges i 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv. Vård som beslutats med stöd av 3 § ska enligt 21 § upphöra senast när den unge fyller 21 år.

I den lag som föregick LVU, lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, användes inte uttrycket ”annat socialt nedbrytande beteende” utan i stället ”något annat därmed jämförbart beteende”. Enligt förarbetena till den lagen avsågs uttrycket omfatta även andra beteenden än de som angavs i lagtexten – missbruk av beroendeframkallande medel och brottslig verksamhet – och som kan sägas innefatta allvarlig fara för den unge, t.ex. prostitution eller enstaka allvarliga brott utan att det är fråga om brottslig verksamhet. Bestämmelserna var tillämpliga främst på tonårsungdomar med sociala anpassningssvårigheter (prop. 1979/80:1 del A s. 582 f.).

Av förarbetena till LVU framgår att med uttrycket ”annat socialt nedbrytande beteende” menas att den unge beter sig på ett sätt som avviker från samhällets grundläggande normer. Den ändrade ordalydelsen i förhållande till tidigare lagstiftning tillkom främst i förtydligande syfte. Som exempel på sådant beteende som avses nämns att den unge begår något eller några enstaka allvarliga brott utan att man för den skull kan tala om brottslig verksamhet. Det kan också vara fråga om att den unge mer än tillfälligt vistas i en s.k. knarkarkvart eller någon annan missbruksmiljö eller att den unge prostituerar sig eller uppträder på en sexklubb (prop. 1989/90:28 s. 66 f. och 109).

Av RÅ 2000 ref. 33 framgår att uttrycket socialt nedbrytande beteende även kan avse andra situationer än de som nämns i förarbetena. I rättsfallet var det fråga om en femtonårig pojke som hade ett aggressivt uppträdande och svårt att behärska sig. Han hade hotat och slagit kamrater och anhöriga, gjort sig skyldig till bl.a. stöld och olaga hot samt missbrukat narkotika. Han hade en tydlig dragning till asociala och destruktiva miljöer. Genom RÅ 2010 ref. 24 har klargjorts att ett beteende som närmast kan betraktas som symtom på en psykisk störning inte utgör ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § LVU.

Högsta förvaltningsdomstolens bedömning

Även om LVU är en skyddslagstiftning för utsatta unga är ett tvångsomhändertagande enligt lagen en ingripande åtgärd. Detta gäller särskilt tvångsomhändertaganden som sker med stöd av 3 §. I fråga om unga som omhändertagits med stöd av denna bestämmelse och som har placerats i hem för särskild tillsyn (särskilda ungdomshem) ger lagen den som ansvarar för vården särskilda befogenheter som medger långtgående inskränkningar av den unges rörelsefrihet och personliga integritet (15-20 b §§). Tillämpningen av 3 § får därför inte sträckas utöver vad som en rimlig tolkning av ordalydelsen av paragrafen kan anses innefatta. Enbart det förhållandet att den unge utsätter sig för risk innebär inte att det föreligger ett beteende som kan betecknas som socialt nedbrytande.

Av utredningen i målet framgår att N. vid upprepade tillfällen avvikit från det hem där hon varit placerad och då varit i städer där släktingar till henne vistats samt umgåtts med ungdomar som kan ha anknytning till hennes släkt. N. har även haft viss telefonkontakt med sin familj och hon

har figurerat i ett videoklipp som lagts ut på hennes väns Facebook-konto.

N:s agerande kan visserligen ha inneburit att hon röjt sin vistelseort och att hon därmed utsätts för fara. Beteendet framstår emellertid snarast som ett obetänksamt handlande av en ung människa och inte som ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i LVU.

Vad som har framkommit om N:s beteende i övrigt är enligt Högsta förvaltningsdomstolen inte tillräckligt allvarligt för att förutsättningar för att bereda henne vård enligt 3 § LVU ska anses föreligga.

Det saknas alltså förutsättningar för att bereda N. vård med stöd av 3 § LVU. Överklagandet ska därför bifallas.

Högsta förvaltningsdomstolens avgörande

Högsta förvaltningsdomstolen upphäver kammarrättens dom och fastställer förvaltningsrättens domslut.
(sekretessförordnande)

Mål nr 3857-14, föredragande Petra Jansson